

Mozsor, 1944/1945

Özvegy Majlát Ferencné Bognár Erzsébet és fia, Ferenc 2005. július 6-án tóvárosi (Tovariševo, I.L. Ribar 4. sz.) családi házukban az alábbiakat nyilatkozta e sorok írójának Bakos Pál és Pastyik László jelenlétében

Mozsori lakos voltam 1945 tavaszáig, addig, amíg az ott élő többi magyarral együtt a mi családunkat is kiüldözték, és a járeki gyűjtőtáborba hajtottak, majd onnan Wekerlefalvára, s végül itt kötöttem ki. 1930-ben születtem, Titelen. Azért ott, mert a családunk gyakran változtatta lakhelyét, hol Mozsorban, hol meg Titelen éltünk. Ahogyan apánk munkát kapott. Meg vagyok keresztelve, Mozsorban, a keresztanyám Benedek Rozália volt. Nem tudom, melyik pap keresztelt, de a mozsori templomban volt, mert ott vettem ki mindig a keresztleveletem. Házunk, vagyonunk nem volt, édesapánk alkalmi, napszámos munkát végzett, amibe, ha tudott, édesanyánk is, meg a nagyobbacska gyerekek is besegítettünk. Néha csak azzal, hogy vigyáztunk a kisebbekre. Nagyon szegényen éltünk mindig. Többet éhezünk, mint amennyit jóllakottak voltunk. Jórészt emiatt iskolába is alig jártam. Mindössze két – úgy szoktuk mondani a szerb megnevezés után – letetyi osztályom van, ami azt jelenti, hogy időnként mentem iskolába, de többet nem. Meg olyasmi is megtörtént, hogy azt mondták az iskolában, le kell vágni a hajamat, mert azt hitték, tetves vagyok. Nekem nagyon szép hosszú hajam volt, féltettem, és ekkor szintén kimaradtam, nehogy levágják. Tetves ugyan sosem voltam, kivéve a járeki lágert, de a bőröm gyakran volt rühes, amit orvossággal kellett kenegetni.

A családon belül is sok minden rendezetlen volt, mondjuk a hivatalos ügyek körül, de mi odahaza jól megvoltunk egymással. A rendezetlenség kimutatkozik a nevemen. Édesapámat Varga Mihálynak hívták, de én nem az ő nevét viseltem lányként, hanem apám apja nevét, akit pedig Bognár Ferencnek neveztek. Anyám Grácsik-lány volt, a keresztnevén Julianna. A családban én a második gyerek voltam, a bátyám 1928-beli, az egyik húgom, Ilonka 1933-as, a másik pedig Rózi, 1943-as.

Amikor bejöttek a magyarok 1941-ben, akkor kaptunk négy hold földet. Semmi másra, mint arra, hogy szegények voltunk. A földhöz adtak egy lovat, egy tehenet és egy kis kocsit is. Amikor mérték ki a dobrovoljácoktól elvett földet a számunkra, akkor apám nem vitt magával karót, hogy a mezsgyét megjelölje. A szomszéd földjén hevert egy lécs, azt apám fölvette és a mezsgyébe szúrta. Ezért majdnem az életével fizetett a partizánok bejövetele után. A földet és minden mást, amit a magyarok adtak, a partizánok a bejövetelük után mindjárt visszavették. Mi azt tudtuk, hogy a partizánok a Tiszán járnak-kelenek, de mi ezzel nem törődtünk. Amit láttunk, nem láttuk. Megtörtént, hogy bementünk ismerős szerb tanyájára és ott beszélgettünk, amikor egyszer csak zörögtek az ajtón, valakik be akartak jönni. Valaki közülünk megjegyezte, hogy ide sok idegen bejelentkezik. Ebből is majdnem bajunk lett később. Máskor meg vendégségben voltunk, és ott az ágy alatt rejtőzködött valaki. Úgy tettünk, mintha nem vettük volna észre, pedig az a tüsszentéssel küszködött.

A partizánok bejövetele után egy szerb ember beengedett bennünket a tanyájára, hogy ott béreskedjünk. Egész télen ott voltunk, de alig volt mit ennünk. Édesanyám cukorrépából mézet főzött, és általában azon éltünk. Egy napon, amikor én éppen a kendervászon ruhámat mostam, anyánk meg egy lábasban kenyeret sütött, közeledett felénk egy kocsis, tele fegyveres partizánnal. Lövöldöztek eszeveszettül. A kutya úgy megijedt, hogy elő sem tudtuk hívni. Édesapám az idősebbik testvéremmel kiment a határba megnézni, hogy kel-e már a szerb tanyatulajdonos földjén a kukorica, meg hogy a varjak tesznek-e benne kárt. A két kisebb testvérem a gangon hintáztak. A nagy ropogásra apám és a bátyám hazafutottak. A partizánok azt parancsolták, hogy mindannyian azonnal menjünk a községházára. Ez húsvét harmadnapján volt. Semmit sem vihettünk

magunkkal. Én csak ezt az imakönyvet vettem titokban magamhoz, amit Titelen vettünk mindjárt negyvenegyben.¹ Átkutattak, ezt is elvették volna, de én átadtam édesanyámnak, aztán ő ugyanúgy titokban visszaadta, mikor ötet motozták. A faluba érve a kocsiról leparancsoltak bennünket, azt átvehette a tulajdonosa. Nyomban ment is ki a tanujára, de mire kiért, a szomszédai már mindent széthúztak. Pedig hát ő szerb volt, de mert minket, szegényeket, magyarokat pártolt. Hát ők sem egyformák.

Öregapámat, öreganyámat meg a kicsiket föltették kocsira és vitték Járekra. Föllökdösték a Herégyi Rozi nénit is, anyám nagyon siratta. Járekon halt meg, éhen vezett, mint annyian. Ő volt a Rózsafüzér Társulatban a koszorúfő. Én is tagja voltam. Én gyalog mentem a felnőttekkel. Mi csak másnapra értünk oda, a mozsoriak utcájába, mert volt ott a csurogiaknak meg a zsablyaiaknak, meg a temerini németeknek, meg a többieknek is külön szektoruk vagy utcájuk. Engem ott elválasztottak a mieinktől és külön vittek munkára, úgy kellett aztán megkeresnem az enyéimet. De még mielőtt mi megérkeztünk volna Járekra, egy éjszakát Tiszakálmánfalván aludtunk. Ott olyan eső szakadt ránk, hogy mindannyian bőrig eláztunk. S talán ott, az esővel hullhatott ránk az a sok tetyű, ami később elszaporodott közöttünk. Járekon egyszer jött egy huszár, vagyis hát lovas partizán és hangos kiabálással a Grácsik Jóskát, az öregapámat kereste. Együtt voltak katonák. Nem mertünk jelentkezni, hogy ott van a házban, nem tudtuk, mit akarhat. A végén csak kijött minden, és ez a partizán betette öregapámat a konyhára mosogatni. Ez mentette meg az életünket, mert ő a moslékból mindig hozott haza valami ételt.

A partizánok megérkezése után volt otthon a vérengzés. Apánknak is, meg a bátyámnak is be kellett mennie a községházára. Küldtek egy cédulát, hogy jelentkezni kell a községházán, és arra be kellett menniük. Be voltak zárva a pincébe. A szerbek meg verték őket. A bátyámat nem verték

meg, hanem az édesapánkat egyszer, nagyon. Csak egyszer, de akkor nagyon. Úgy, hogy meglátta egy szerb ismerősünk a bátyámat, a pince lépcsőjén rítt. Kérdezi, hogy hun van apád, hídd ide. Azt mondja, itt van ő is a pincében, de nem tud menni, mert meg van verve. A bátyámat valamilyen előbb kiengedték, mint az édesapánkat, őt már csak akkor, amikor a verés után annyira helyrejött, hogy menni tudott. Köztük volt a Petrik Vera néni, az mindent látott, átélt és leírt. A kivégzést is látta, mert a többieket kivitték a községháza elé, ő meg kilesett a pinceablakon. Látta, hogy harapófogóval összedrótozták őket a kezükön, de úgy, hogy kiserkent és csurgott a vérük. Aztán lelövöldözték őket, kettőt kivéve. Ezekkel dobáltatták föl a halottakat a kocsira, s azután őket is lelőtték és földobták. A plébánosunkat meg elevenen megsütötték. Én ötten nagyon jól ismertem, mert mi voltunk a harangozója. Én magam is többször harangoztam Úrangyalára. A papunk az olyan volt, hogy ő maga látta el a birkáit meg a disznajait. Meg tanította a hittant. Előbb tartattak vele egy csúfmisét. Ez abból állt, hogy a templomban megkerestették vele az oltár dobogója alá rejtett templomi kincseket, aztán levetkőztették, és mintha misézne. A szerbek meg közben ittak, ettek, szólt a trombitazenekar, aztán a papot megkötözték, és meztelenül rátették a tüzes platnira. Kihozták a konyhából a sporhetot és arra. Ezt én nem láttam, de mivel az egész családunk nagyon jól ismerte, meg jóban is voltunk vele, hát nekünk ezt sokan elmesélték, és a Petrik Vera néni is leírta a füzetébe. Amikor minden halottat földobáltak a kocsikra, akkor a plébános urat megsütve föltették a többiek tetejébe és kivitték őket a dögtemetőbe. Ott vannak mind elásva. A templomunkat pedig lerombolták. Egyszer voltam ott azóta, láttam, hogy a templomajtóhoz vezető bejárat még megvolt, ki volt rakva flasztertéglával, meg kétoldalt még ott voltak a papírfák, de a templomnak csak a helye volt meg. Ott emeletes házat építettek később. A temetőnket meg fölszántották. Pedig nekem minden elődöm ott volt eltemetve.

¹ Harmat- Sík: *Szent vagy, Uram. Magyar kórus kiadása, Budapest, 1938. Csontfedelese, rézcsatos kötés. Számozott példány, a száma: 00986. Alaposan megviselt, ma is ezt használja a tulajdonosa, amikor a legközelebbi katolikus templomba, a mintegy tíz kilométerre eső Bácsra misére megy.*